

## МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

**Татарин Назарій Миколайович** - кандидат юридичних наук, фахівець  
відділу режимно-секретного та документального забезпечення Львівського  
державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>

УДК 343.985

---

У статті підкреслено, що, враховуючи прикладний характер криміналістичних знань, нагальною й актуальною є проблематика оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, шляхом його впорядкування та належного планування. З цієї ціллю слід здійснити концептуальний аналіз організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Аргументовано, щоб такий аналіз був повним потрібно правильно обрати методологію відповідного наукового дослідження.

Ключові слова: організація розслідування, планування розслідування, слідча діяльність, кримінальна протиправна діяльність, методологія, криміналістика, наукове дослідження.

*The article emphasizes that, taking into account the applied nature of forensic knowledge, the problem of optimization of the pre-trial investigation of criminal offenses is urgent and relevant, in particular, by streamlining it and proper planning. For this purpose, a conceptual analysis of the organization and planning of the investigation of criminal offenses should be carried out. It is argued that in order for such an analysis to be complete, it is necessary to correctly choose the methodology of the corresponding scientific research.*

*Keywords: investigation organization, investigation planning, investigative activity, criminal illegal activity, methodology, criminology, scientific research.*

*Articolul subliniază că, ținând cont de natura aplicativă a cunoștințelor criminalistice, problema optimizării cercetării preliminare a infracțiunilor este urgentă și relevantă, în special, prin eficientizarea acestora și planificarea adecvată. În acest scop, ar trebui efectuată o analiză conceptuală a organizării și planificării anchetei infracțiunilor. Se susține că, pentru ca o astfel de analiză să fie completă, este necesară alegerea corectă a metodologiei cercetării științifice corespunzătoare.*

*Cuvinte cheie: organizație de investigație, planificare investigație, activitate de investigare, activitate ilegală criminală, metodologie, criminologie, cercetare științifică.*

**Постановка проблеми.** Як відомо, криміналістика, будучи юридичною наукою, має «прикладний характер» [1; 2], який указує, що криміналістична наука запозичує та пристосовує загальні й спеціальні методи до своїх завдань і потреб, зокрема, під час розроблення, вивчення та вдосконалення «способів їх використання для розслідування кримінальних правопорушень і встановлення особи злочин-

ця» [1, с. 4–5]. При цьому, як зауважує Р.В. Комісарчук, «на різних етапах розвитку криміналістики в поняття прикладного характеру вкладався різний зміст. <...> фактично сформувався один із варіантів визначення прикладного характеру криміналістики, згідно з яким криміналістика є прикладною наукою, оскільки служить «провідником» знань, отриманих у межах інших наук (природничих і технічних),

в практику розкриття та розслідування злочинів. Іншими словами, криміналістика служить засобом, «додатком» наукових досягнень до практичної діяльності» [3, с. 154].

Тому, враховуючи прикладний характер криміналістичних знань, нагальною й актуальною є проблематика оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, шляхом його впорядкування та належного планування. З цієї ціллю слід здійснити концептуальний аналіз організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Щоб такий аналіз був повним потрібно правильно обрати методологію відповідного наукового дослідження.

**Аналіз останніх досліджень.** Загальні положення криміналістики, зокрема її об'єкт, предмет і методи, постійно досліджуються у наукових працях багатьох учених, наприклад, В.П. Біленчука, В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, І.І. Когутича, Р.В. Комісарчука, В.О. Конолової, В.С. Кузьмічова, С.П. Лапти, В.Т. Нора, О.В. Пчеліної, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура й інших. Однак питанню про методологію наукового дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень приділялося мало уваги.

**Метою** статті є визначення методології наукового дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

**Виклад основного матеріалу.** Говорячи про наукове дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, варто розуміти, що мова йде про вивчення вказаних категорій через призму предмета криміналістики та за його результатами формування нових криміналістичних знань. Такої позиції дотримуються й інші вчені, наприклад, І.І. Когутич, В.Т. Нор. На їх думку, під криміналістичними знаннями слід розуміти «цілісну та систематизовану сукупність наукових положень про пізнання криміналістикою складових її предмета, відображених (фіксованих) у носіях цих знань» [2, с. 26].

Окремо варто зазначити, що криміналістичному дослідженню організації та планування розслідування кримінальних правопо-

рушень, як і науковому дослідженню взагалі, передбачені певні особливості, зумовлені його логічністю, яка виражається не тільки в його етапності, а й правильному обранні методології. У цьому контексті повністю погоджуємося, що дослідження названих нами категорій обов'язково повинно включати:

- «– висунення гіпотез або вихідних положень;
- теоретичну розробку гіпотез, їх формальну перевірку, критику й оцінку, створення програм та інструкцій для емпіричного дослідження;
- проведення емпіричних досліджень, збір і опрацювання емпіричних даних;
- порівняння запропонованих гіпотез із даними експерименту та спостережень, остаточну оцінку (у рамках цього дослідження), прийняття або відкидання запропонованих гіпотез;
- формулювання невирішених питань і виявлення труднощів, що ведуть до постановки нових завдань» [4, с. 118–123].

Заслуговує уваги й думка Ю. Кунева з приводу того, що при проведенні наукових досліджень необхідно спиратись на сучасну методологію (технологію мислення при проведенні наукового пошуку). Найбільш сучасними підходами до дослідження соціальних процесів і систем є організаційний підхід або теорія організації, в яку дуже вдало вписуються не класичні та постнекласичні парадигми розвитку науки» [4, с. 119–120]. Проте не можна залишати поза увагою й класичні методи наукового дослідження.

Тому, виходячи з вищенаведеного, наукове дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень як об'єкту криміналістичної науки обов'язково повинно здійснюватися як з використанням діалектичного методу пізнання та загальнонаукових методів, так і спеціальних методів криміналістики. При цьому, досліджуючи організацію та планування розслідування кримінальних правопорушень, потрібно поєднувати методи, прийоми та засоби теоретичного й емпіричного пізнання, особливо враховуючи прикладний характер криміналістичної науки. Адже «методи теоретичного рівня відображу-

ють найбільш загальні закони пізнання і розвитку природи та суспільства – це матеріалістична діалектика, теорія пізнання, логіка, закони соціально-економічного розвитку та закони фундаментальних природничих наук, які відображають матеріальну картину світу. Вони не підмінюють методів емпіричного рівня, таких як спостереження, порівняння, експеримент та ін., а виступають лише орієнтиром для ефективного підходу до вибору засобів і методів практичного пізнання та дослідження» [5, с. 24].

Разом із тим потрібно усвідомлювати, що характеристика організації та планування розслідування кримінальних правопорушень як об'єкту криміналістичного дослідження з використанням концептуального підходу дозволяє за допомогою мовних засобів виокремити та сформувати основні властивості досліджуваних категорій, розкрити їх значення, визначити основні напрями, засоби та способи їх реалізації для вирішення стратегічного та проміжних завдань під час здійснення досудового розслідування. У зв'язку з чим під час визначення концептуальних засад організації та планування розслідування кримінальних правопорушень саме з позиції криміналістики важливо керуватися прийнятим розумінням концепту «як уявлення про ті смислові ознаки, якими оперує людина у процесі мислення та які відображають зміст досвіду й «квантів» структурованих знань, набутих нею у процесі її пізнавальної діяльності. Інакше кажучи, концепти – це ідеальні сутності, які формуються у свідомості людини на основі, по-перше, її безпосереднього чуттєвого досвіду в сприйнятті світу органами чуттів; по-друге, дії людини, спрямованої на виконання якого-небудь завдання в процесі її предметної діяльності; по-третє, мисленнєвої взаємодії людини з іншими, уже наявними в її свідомості концептами, що можуть упорядкувати низку нових; по-четверте, мовленнєвого спілкування (концепт можна пояснити людині в мовній формі, наприклад, у процесі навчання; по-п'яте, самостійного набування сукупності знань про дійсність» [6, с. 217]. Саме «концепція, що спрямована на системно-структурне вивчення та узагальнення криміналістично значущих

даних» [7, с. 19] щодо певного об'єкту дозволяє отримати повне уявлення про об'єкт дослідження, чітко виокремити наявні проблеми та запропонувати ефективні шляхи їх вирішення.

Крім того, говорячи про концепт організації та планування розслідування кримінальних правопорушень як об'єкту криміналістичного дослідження, насамперед необхідно звернутися до об'єкту криміналістики як науки. Тільки в такому разі вбачається можливим прослідкувати сутність і значення організації та планування під час здійснення розслідування кримінальних правопорушень, ураховуючи сучасні потреби та реалії. У цьому контексті пропонуємо розглянути наукові погляди на об'єкт криміналістики. Зокрема, як наголошує В.А. Журавель, «визначення об'єкта і предмета дослідження належить до найбільш важливих напрямів криміналістичної доктрини» [8, с. 120]. При цьому вчений уточнює, що «об'єктно-предметна сфера криміналістики включає в себе двоєдиний об'єкт дослідження – злочинну діяльність (поведінку) і її наслідки, що відображаються у джерелах інформації (матеріальних та ідеальних слідах) та діяльність з виявлення, розслідування, попередження кримінальних правопорушень і судового розгляду кримінальних проваджень (справ). Відповідно до такої структури об'єкта криміналістики предмет її дослідження слід розглядати як систему взаємопов'язаних закономірностей таких рівнів: 1) закономірність виникнення, існування та зникнення інформації про злочинну діяльність (поведінку), яка знаходить свою реалізацію у механізмі злочину і відображується у відповідних джерелах; 2) закономірність одержання, дослідження, оцінки та використання інформації про злочинну діяльність (поведінку) та її наслідки в доказуванні» [8, с. 127]. Більше того, В.А. Журавель наголошує, що «сама така парадигма відповідає природі, призначенню і завданням цієї галузі знань, визначає специфіку зв'язків з іншими науками, дає змогу відразу зрозуміти рамки та характер об'єкта і предмета, структури і методу дослідження» [8, с. 120].

З приводу наведеної вище позиції зазначимо, що вона відповідає класичному уявленню про об'єкт і предмет криміналістичної науки

й, на нашу думку, є вдалою. Таке розуміння об'єкту криміналістики є простим і водночас усебічним, оскільки демонструє взаємозв'язок двох різних за своїм спрямуванням аспектів людської діяльності. Крім того, «двоєдинність» об'єкту криміналістики вказує на зумовленість особливостей цих різновидів діяльності специфікою одна одної. Іншими словами, закономірності слідчої діяльності напряду залежать від особливостей злочинної діяльності. Разом із тим закономірності злочинної діяльності видозмінюються з урахуванням розвитку методів і способів виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Тобто особливості об'єкту криміналістичного дослідження є динамічними та взаємозалежними. Вказані ознаки об'єкту криміналістики обов'язково повинні враховуватися під час дослідження окремих аспектів злочинної та/чи слідчої діяльності. У нашому випадку мова йде про особливості дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

**Висновки.** Отже, криміналістичному дослідженню організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, як і науковому дослідженню взагалі, притаманні певні особливості, зумовлені його логічністю, яка виражається не тільки в його етапності, а й правильному обранні методології. Наукове дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень здійснюється як з використанням діалектичного методу пізнання та загальнонаукових методів, так і спеціальних методів криміналістики. При цьому, досліджуючи організацію та плануван-

ня розслідування кримінальних правопорушень, потрібно поєднувати методи, прийоми та засоби теоретичного й емпіричного пізнання, особливо враховуючи прикладний характер криміналістичної науки.

#### Література

1. Гора І.В., Колесник В.А. Криміналістика: навч. посіб. Київ: Алерта, 2005. 320 с.
2. Когутич І.І., Нор В.Т. Використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних справ: наук.-практ. посіб. Львів, Київ: Тріада плюс, Алерта, 2010. 428 с.
3. Комісарчук Р.В. Технологічна функція криміналістики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 154–158. URL: [http://www.lsej.org.ua/4\\_2018/43.pdf](http://www.lsej.org.ua/4_2018/43.pdf).
4. Кунєв Ю. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема. *Право України*. 2009. № 11. С. 118–123.
5. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
6. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 214–224.
7. Тіщенко В.В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насиленницьких злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2003. 51 с.
8. Журавель В.А. Об'єкт і предмет криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3 (90). С. 120–132.